

Mateusz Bożek

(Uniwersytet Wrocławski)

Kultura demokratyczna w doktrynie politycznej Tomasza Garrigue Masaryka jako odpowiedź na standardy teokratyzmu

ABSTRACT

Democratic culture in the Tomas Garrigue Masaryk's political doctrine as a response to the standards of theocratism

The article refers to Masaryk's conception of democracy and his aversion to theocratism understood as a system of rules in the life of the state and society characteristic of countries with theocracy or monarchy traditions. Masaryk was also dividing different nations into those that were by nature more or less democratic. In this way, he differentiated the possibilities of cooperation with them by the Czechoslovak Republic. He himself was a co-creator of this country and has been its first president for over 17 years. Masaryk classified its own nation (Czech) as an eminently democratic one, destined to define the conditions and principles of democratic culture.

Słowa kluczowe: Masaryk, demokracja, Europa, teokratyzm

Pogląd na kształt demokracji

Doktryna Masaryka¹ opiera się na fundamentalnym przekonaniu, iż, aby było możliwe spełnianie dążeń jej właściwych, istnieje potrzeba funkcjonowania polityki na bazie zasad etyki. Zgodnie z przekonaniem ojca narodu czechosłowackiego – jak często bywał i wciąż jest

¹ Tomasz Garrigue Masaryk (1850-1935) – prezydent I Republiki Czechosłowackiej w latach 1918-1935, wybitna postać w historii narodu czeskiego, założyciel państwa utworzonego po zakończeniu I wojny światowej o charakterze republiki. Najważniejsza postać życia politycznego w tamtejszych czasach w Czechosłowacji. Posiadał wpływy wśród różnych ugrupowań i stronnictw, dzięki czemu jego prezydentura służyła równowadze sił w państwie. Był profesorem, specjalizował się w socjologii i filozofii. (J. Herben, *Doživotní president republiky*, Praha 1927, s. 21-24), (P. Eberhardt, *Poglądy geopolityczne Tomasza Masaryka*, "Przegląd Geograficzny" t. 89, 2017, s. 320), (S. Zavadskij, *Život a dílo T.G. Masaryka*, Praha 1935, s. 13-14)

określany Masaryk – demokracja to system, który potencjalnie jest najlepiej dopasowany do postulowanego przez niego rodzaju organizacji państwa².

Demokracja w pojmowaniu Masaryka jest pojęciem tak szerokim w ujęciu społecznym, politycznym, prawnym i kulturalnym, jak to tylko możliwe. Odnoszenie jej jedynie do spraw ustrojowych czy o charakterze całkowicie politycznym nie jest należyтым sposobem interpretacji zasad przez nią wyznaczanych. Ewentualne stosowanie imperatywów demokracji wyłącznie w tak wąskim zakresie miałoby stanowić wypaczenie lub niewystarczający rozwój dokonany w państwie i społeczeństwie aspirującym do życia zgodnego z takimi regułami³.

W celu optymalnego funkcjonowania państwa i organizacji życia społecznego, Masaryk w swojej doktrynie przedstawił demokrację (a właściwie bardzo szeroko rozumianą kulturę demokratyzmu) jako sposób na utworzenie przestrzeni życiowej pozwalającej na nieskrępowany rozwój ludzki. Determinowane było to między innymi doświadczeniami narodów Europy Środkowo-Wschodniej żyjącymi pod rządami obcych narzucających często zasady bazujące na – nazywanych tak przez Masaryka – mechanizmach nawiązujących do systemów monarchistycznych (zwłaszcza skierowanych ku absolutyzmowi) czy teokratycznych. Nowo utworzone państwo czechosłowackie, którego był on naczelnym ideologiem, przyjęło model republikański. Trzeba jednakże zaakcentować, iż kwestia motywacji takich założeń Masaryka nie tyczyła się bynajmniej sprawy stawiania ponad wszystko dobrobytu materialnego obywateli⁴. Niejednokrotnie w swoich pracach twierdził bowiem, że podstawową racją i rolą państwa demokratycznego winno być wykreowanie możliwie najlepszych okoliczności do tego, ażeby miłość bliźniego w skali powszechnej mogła być urzeczywistniana na co dzień. To z kolei niejako pozwalałoby stworzyć swego rodzaju łańcuch powiązań między koncepcjami kształtu takiego państwa i społeczeństwa, tworzeniem warunków ku spełnieniu założeń oraz samym rezultatem⁵.

Masaryk zdefiniował też w krótki sposób, co stanowi podstawy państwa prawdziwie demokratycznego stanowiące jego sens. Wymienił wśród nich misję dziejową (ku zapewnieniu

² M. Bankowicz, *Koncepcja demokracji i niepolitycznej polityki Tomasza Garrigue'a Masaryka*, „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. 23, 2015, s. 34-35

³ M. Bankowicz, *Koncepcja demokracji...* dz. cyt. s. 37-38

⁴ W kwestiach gospodarczych Masaryk przedstawiał myślenie oparte na zasadach solidaryzmu społecznego, forsował industrializację kraju, natomiast najbardziej akcentował potrzebę społecznej współpracy w obrębie pracy wśród ludności różnej narodowości zamieszkującej Czechosłowację. Tym samym przykładał olbrzymią wagę do wymiaru relacji międzyludzkich także w kwestiach pracowniczych. (A. Brisku, *Renegotiating the empire, forging the nation(-state): the Bohemian/Czechoslovakian case through the political-economic thought of Thomas G. Masaryk and Karel Kramář, c., 1890–1920s*, „Nationalities Papers” 2017, t. 45, s. 647-648)

⁵ J. Borovička, *Masarykovo presidentství*, [w:] *Už víckrát nezazní tak těžce requiem...: Před sedmdesáti lety zemřel T. G. Masaryk*, Tomeš, J. (red.), Praha 2007, s. 22

dobrego miejsca dla życia jednostek na przestrzeni pokoleń, nie tylko zaś chwilowo), sprawiedliwość (dla poczucia szczęśliwości i bezpieczeństwa ludzi), przyszłość (jako dążenie do nieustannego rozwoju) i prawo⁶. Przy budowie nowego państwa od podstaw Masaryk pragnął czerpać wzorce ustrojowe od państw demokracji zachodniej. Naturalnym zamysłem była też oczywiście koncepcja legitymizacji władzy, która miała być powierzana tym mającym być jej przedstawicielami przez uczestników życia społecznego jej podlegających. W sferze polityki zewnętrznej państwo demokratyczne miało popierać wszelkie działania służące wyzwoleniu wszystkich jednostek ludzkich i równości narodów⁷.

Miejsce Czechosłowacji w międzywojennej Europie

Wizją polityczną Masaryka było stworzenie Europy opartej na autentycznie – w jego rozumieniu – demokratycznych zasadach. Takie założenie wymagało oczywiście w państwach narodowych powstrzymania wpływów nacechowanych zasadami funkcjonowania mniej lub bardziej zbliżonymi do teokratyzmu. Naówczas takowymi można by nazwać – zgodnie z kryteriami pojmowania Masaryka - chociażby Imperium Osmańskie czy Austro-Węgry. Uważał to za wielką szansę dla państwa czechosłowackiego, które w przestrzeni o charakterze wolnym od teokratyzmu (rozumianego jako ogół zasad życia społecznego i politycznego) miałoby pozostać państwem bezpiecznym oraz z dużymi perspektywami rozwoju wewnętrznego⁸. Z tego między innymi powodu jego stosunek do narodów współbytujących ze sobą w ramach Jugosławii był nader pozytywny. Postrzegał je jako te będące zasłużonymi dla historii naszego kontynentu w kontekście walk i poświęcenia w dążeniach do oddalenia wpływów tureckich (jako że jednoznacznie postrzegał je za element świata związanego z szeroko pojmowanymi zasadami teokratyzmu). Przy jednoczesnym podkreśleniu wielości

⁶ T. G. Masaryk, *Myšlenky Masarykovy z jeho spisů a řečí*, Brno 1930, s. 62

⁷ G. Kovtun, *Masaryk & America: Testimony of a Relationship*, Washington 1988, s. 50

⁸ Wiara w bezpieczeństwo Czechosłowacji oparte na dominacji demokracji w przestrzeni europejskiej była u Masaryka nieprzejednana. Przy założeniu takiego ukształtowania się sytuacji, Masaryk nie wyrażał potrzeby opierania się na ściślejszych stosunkach z Rosją w celu zapewnienia stabilnej sytuacji na polu współpracy międzynarodowej. (O. Krejčí, *Geopolitika středoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy*, Praha 2016, s. 203) Niemniej jednak myśl Masaryka co do oparcia się o wpływy któregoś z mocarstw była zmienna w czasie. Na początku XX wieku był przychylny koncepcji austrosławizmu. Następnie istniał okres nieco bardziej intensywnego planowania sojuszu z Rosją, co ostatecznie porzucił w wyniku mocnej dezaprobaty wobec rosyjskiego autokratyzmu. (R. Holec, „*Všetci sme Slovania tam od sňaznej Tatry, Rus, Poliak, Ilýr, Čech, to sú naši bratri. (K inštrumentalizácii ideí Slovanstva v 19. a 20. storočí)*”, [w:] *Filozofia a slovenské myšlienkové dedičstvo: osobnosti, problémy, inšpirácie I.: Zborník príspevkov z 2. ročníka slovensko-poľskej medzinárodnej vedeckej konferencie rozšírenej o spoluprácu s predstaviteľmi českej filozofie Kongresové centrum SAV v Smoleniciach*, 14. 4. – 16. 4. 2008, Z. Plašienková, B. Szotek, M. Toman (red.), Bratislava 2008, s. 29)

wyznań w ramach jednego państwa (jugosłowiańskiego) i częściowo odmiennych losów w ówczesnej historii najnowszej, Masaryk tym bardziej podziwiał i uwydatniał wszystko to, co dokonało się w tamtej części Europy jako symbol sukcesu pragnień wolnościowych oraz ideałów związanych z zasadą dobra wspólnego stawianego ponad różnice społeczne⁹.

Niemожność rozwoju systemu demokratycznego na przestrzeni dziejów i zwłaszcza kilkuset ostatnich lat Masaryk upatrywał już nawet w aktywności Czyngis-Chana, a także, spośród bliższych współcześnie istotnych postaci, Klemensa von Metternicha czy Otto van Bismarcka. Jednakże akcentował też rolę Imperium Osmańskiego, czyli tureckiej teokracji, w tych negatywnych procesach.

Sojusze wynikłe między państwami, których niektórzy przedstawiciele zostali wymienieni, były motywowane nie tylko sprawami bieżących potrzeb politycznych, a nade wszystko generalnymi zasadami panującymi wewnątrz nich, zbliżonymi do siebie, oraz oglądem na świat i stosunki międzynarodowe opartym na podstawach zdecydowanie dalekich od kultury demokratycznej¹⁰.

Brytyjska i francuska postawa sprzeciwu wobec militarystyki (szczególnie tego w wydaniu germańskim) została uznana przez Masaryka jako czynnik sprzyjający nowemu, potencjalnie lepszemu kształtowi Europy po I wojnie światowej¹¹. Wizję demokratyzacji Europy opierał aczkolwiek przede wszystkim na czynnym udziale w tym narodów słowiańskich. Postrzegany jako nieustanne zagrożenie dla tego procesu był zaś głównie naród niemiecki, ale także austriacki i węgierski¹².

Kształt Europy po pierwszym wielkim konflikcie zbrojnym był przedmiotem trosk i wielu analiz Masaryka. Stwierdzał w nich, że możliwość demokratyzacji państwa niemieckiego jest absolutnie nikła. Postrzegał tę sprawę jako starcie wizji państwa w kulturze demokratyzmu oraz teokratyzmu. To ponadto oznaczało duży i trudny do rozwiązania problem w kontekście europejskim i lokalnym (ze względu na obecność stosunkowo licznej mniejszości niemieckiej w Czechosłowacji). Był także orędownikiem równości demokratycznych państw narodowych, z pominięciem Niemiec. Pangermanizm (zawierający w sobie sposoby organizacji państwa na sposób teokratyczny) traktował jako czynnik niepozwalający na dokonanie pełniejszej demokratyzacji Europy¹³.

⁹ T. G. Masaryk, *Nová Evropa*, Praha 1920, s. 180-182

¹⁰ T. G. Masaryk, *New Europe* [w:] *The Spirit of Thomas G. Masaryk (1850–1937). An Anthology*, Kovtun (red.), s. 208-209

¹¹ T. G. Masaryk, *Nová....* dz. cyt., s. 191

¹² Tamże, s. 182

¹³ I. Šrubař, *Max Weber a Tomáš Garrigue Masaryk. Dvě diagnózy evropských společností na počátku 20. století*, „Sociologický časopis”, 1998, Nr 4, s. 424

Stanowisko wobec narodu polskiego

Stosunek do Polski i polskości również stanowił część poglądów Masaryka w kwestii odniesienia do zasad kultury demokratycznej. Sprawa nie dotyczy tylko tego, że pod względem politycznym wystąpiły czynniki znacznie obniżające poziom wspólnoty interesów polskich i czechosłowackich. Masaryk bardzo silnie różnicował narody czeski i polski. Z różnic kulturowych i historycznych wywodził głębokie podziały ideologiczne niepozwalające na owocną współpracę w zróżnicowanych obszarach. Swój pozycjonował jako tradycyjnie i rdzennie demokratyczny, polski zaś nacechowany arystokratyzmem¹⁴ (co oczywiście odnotowywał jako negatywną okoliczność). Sojusz regionalny wołał budować na fundamentach współpracy z Rumunią i Jugosławią. Polskie społeczeństwo zostało też przez niego określone jako oddane katolicyzmowi. Występował tu zatem kolejny brak zgodności, ponieważ swój naród klasyfikował do bardziej obojętnych religijnie¹⁵ (z wyraźnie mniejszymi wpływami Kościoła Katolickiego na życie społeczne), za to znacznie wyżej rozwiniętych kulturowo i edukacyjnie¹⁶. Ewentualną możliwość sojuszu z Polską rozpatrywał toteż wówczas raczej w przypadku bezpośredniego zagrożenia o charakterze militarnym ze strony germańskiej

¹⁴ Cechy arystokratyzmu nie pozwalały oddanemu swojej doktrynie Masarykowi uznawać tego systemu za pozytywny w ujęciu społeczno-politycznym. Klóciło się to z zasadami demokratycznymi w kwestii roli przestrzegania jednostki. Skrajną lub przynajmniej wydatną formą arystokratyzmu jest – w opinii Masaryka – monarchizm lub konstrukcje ustrojowe go naśladujące. W przypadku dominacji właśnie takiego systemu, wszelkie obszary państwa i dziedziny życia zostają przezeń opanowane. Ponadto kreuje on inny (gorszy) rodzaj relacji międzyludzkich. Jednostka w kulturze demokratycznej, wraz z jej przyrodzonymi cechami (narodowość, język ojczysty czy pochodzenie), ma lepsze warunki do samorealizacji i świadomego, bardziej napełnionego poczuciem wolności życia. (T. G. Masaryk, *Demokratism v politice*, Praha 1947, s. 7-13)

¹⁵ Czynniki do tego prowadzących na przestrzeni wieków było немало, jednakże należy uwydatnić, iż ostatecznie złożyły się na to: postępowanie inteligencji czeskiej prowadzące do zmniejszenia religijności w społeczeństwie, wywołujący odpór istotny okres panowania dynastii habsburskiej forsującej katolicyzm oraz wpływ husytyzmu. Wzrastająca obojętność religijna nie dotyczyła tylko wyznawców rzymskokatolickich, lecz wszystkich chrześcijan w Czechach. (I. Jakimowicz-Pisarska, *Życie religijne Czechów, czyli laicyzacja naszych południowych sąsiadów*, „Przegląd Religioznawczy” 2018, Nr 3, s. 164-166) Czeski charakter obojętności religijnej aczkolwiek rzadko przybierał wymiar postaw otwarcie czy wręcz agresywnie antyreligijnych. Zwłaszcza w znaczeniu dorobku kulturowego i cywilizacyjnego, chrześcijaństwo nie było atakowane przez liczne grupy społeczne. (R. Zenderowski, *Nowoczesna tożsamość narodowa budowana na zeświecczonej tradycji religijnej (przypadek czeski)*, „Chrześcijaństwo, Świat, Polityka: zeszyty społecznej myśli kościoła”, 2018, Nr 22, str. 208-209) W państwie czechosłowackim duży wkład demograficzny stanowili jednak uchodzący za stosunkowo silnie religijny naród Słowacy. W związku z tym, w celu dodania im poczucia wartości i znaczenia we wspólnocie państwowej, musiano szanować wiele kwestii związanych z Kościołem Katolickim i jego rolą, ażeby przynajmniej w tej kwestii utrzymać słowacką przychylność dla obecności w ramach Czechosłowacji. (J. Marušiak, I. Halász, M. Gniazdowski, *(Dez)integracná sila stredoeurópskeho nacionalizmu: prípad štátov Vyšehradskéj skupiny*, Bratislava 2015, s. 37) Duchowieństwo posiadało stosunkowo wysoki stopień poparcia społecznego w części Moraw (oraz naturalnie Słowacji), ale już nie samych Czech. (L. Němec, *The Czech Jednota, the Avant-Garde of Modern Clerical Progressivism and Unionism*, „Proceedings of the American Philosophical Society” 1968, Nr 1, s. 81-83)

¹⁶ Z. J. Gąsiorowski, *Dmowski's Overture to Masaryk*, „The Polish Review” 1974, Nr 1, s. 91-92

wobec całego obszaru Europy Centralnej¹⁷. Przed końcem I wojny światowej twierdził jednak wciąż, że sprawa polska i czechosłowacka będzie po części stale wspólna, ponieważ te dwa państwa będą miały w przyszłości stanowić zaporę pomiędzy potęgami: niemiecką i rosyjską¹⁸.

Kultura demokratyczna w polityce wewnętrznej

W kwestiach wewnętrznej polityki państwa, Masaryk płynnie łączył, a wręcz utożsamiał kulturę demokratyczną ze swoją koncepcją zwaną *humanita*, nawiązującą istotnie do znanego szerzej humanitaryzmu. Jak zwykle jednak, Masaryk nadał także i temu pojęciu dosyć szerokie znaczenie. Dołączał do tego założenia w tym kontekście także kierunek określany realizmem. Sam był jego wiernym głosicielem. W wyniku tego doszedł do wniosku, iż kluczowymi sprawami służącymi żywotnemu interesowi państwa i społeczeństwa demokratycznego jest intensyfikacja prac w obszarze kultury i edukacji, możliwie dalekie uspołecznienie polityki czy pełne upowszechnienie możliwości zdobywania wiedzy i wykształcenia przez wszystkie jednostki, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb wolności oraz dostępności realnego wyboru drogi życiowej i aktywności przez kobiety, na zasadach pełnej równości z mężczyznami. Fundamentalnym założeniem realizmu było z kolei ograniczenie historyzmu. W jego miejsce miał zostać ustanowiony prymat faktów i rzeczy nad historią¹⁹. Mimo szacunku do tej dziedziny, Masaryk miał pogląd, iż współczesność może najlepiej nauczać i rozwijać człowieka oraz dawać mu odpowiedzi na dylematy stawiane przez życie. Celem nadrzędnym zatem ma być poznanie rzeczywistości teraźniejszej, aczkolwiek sama znajomość historii ma również do spełnienia funkcję instrumentu służącego do doprowadzenia ku ostatecznemu celowi, czyli prawidłowej interpretacji czasów aktualnych²⁰.

Niemniej jednak nie należy łączyć wyraźnej niechęci Masaryka do teokratyzmu z odrzuceniem religii jako elementu życia człowieka i roli tego zjawiska w życiu społecznym. Jego pogląd o sensie demokracji i historii był bardzo wyraziście artykułowany. Odnosił się przy tym do chrześcijaństwa (nie konkretnie katolicyzmu), a dokładnie postaci Jezusa Chrystusa, w którym – według Masaryka – ma tkwić istota m.in. szeroko rozumianej demokracji²¹.

¹⁷ T. G. Masaryk, *Nová...* dz. cyt., s. 180

¹⁸ J. W. Long, C. Howard Hopkins, *T. G. Masaryk and the Strategy of Czechoslovak Independence: An Interview in Russia on 27 June 1917*, „The Slavonic and East European Review” 1978, Nr 1, s. 92

¹⁹ T. G., Masaryk, *Myšlenky Masarykovy z jeho spisů a řečí*, Brno 1930, s. 9-10

²⁰ Tamże, s. 7-9

²¹ T.G. Masaryk, *Poselství presidenta republiky československé T.G. Masaryka: proslovené k Národnímu shromáždění dne 22. prosince roku 1918 na hradě pražském*, Praha 1931

Masaryk uznawał naród czeski za wyjątkowy w znacznym stopniu z powodu natury dążenia do życia w systemie demokratycznym. Dopatrywał się tudzież w husytyzmie²² tzw. czeskiego protodemokratyzmu. Pradawne założenia tego ruchu uważał za kluczowe nawet w nowoczesnym, XX-wiekowym pojmowaniu demokracji w wydaniu czeskim²³. Jak zaznaczał, prawidła te nie tylko nie straciły na aktualności przez wieki, lecz wręcz wielką zasługą jego narodu było to, iż wykrystalizowane przez przykładowo Francję czy Stany Zjednoczone zasady oraz we współczesności tak oczywiste wartości jak choćby prawa człowieka, były obiektem dążeń Czechów już w XV wieku. W tamtym czasie świadomość społeczna formowała się na tak wysokim poziomie, że naród czeski był w stanie zdefiniować i czynnie oraz z poświęceniem zabiegać o normy zupełnie obce w innych rejonach Europy i świata²⁴.

Masaryk przedstawiał także sposób na myślenie prawdziwie zgodne z kulturą demokratyczną. Zakładało ono przede wszystkim odrzucenie wszelkich radykalizmów. Określał je bardzo często jako powodujące błędy w interpretacji rzeczywistości i zarzucał, że ślepe podążanie za nimi może doprowadzić do pozbawionego rozumności odbioru bodźców płynących ze świata. Demokrata winien myśleć w sposób filozoficzny²⁵.

Masaryk zwracał też innym razem uwagę na samo definiowanie demokracji i rzeczy z nią związanych na potrzeby rozumienia społecznego w najprostszy możliwy sposób. Administracja ma do wypełnienia jedynie rolę funkcji demokracji, którą nazwał „sprawą ludu” i odrzucił określenie „władzy ludu”. Ponadto wyodrębnił pojęcia polityki ekstensywnej oraz intensywnej. Tę pierwszą do odniósł zwyczajów arystokracji, ocenił jako niewydajną i mało owocną dla społeczeństwa. Wskazał potrzebę prowadzenia tej drugiej, przepełnionej manierami demokratyzmu²⁶.

Idea pracy społeczeństwa na rzecz samego siebie jest kolejnym rdzeniem postępowania obywatela w kulturze demokratycznej według Masaryka. Jego zdaniem Czech czy Słowak (czy też Czechosłowak) żyjący w państwie czechosłowackim winien czynić trzykrotnie więcej w tym zakresie niżeli przedstawiciele innych, szczególnie tych bardziej licznych ludnościowo

²² Husytyzm - ruch religijno-polityczny zapoczątkowany przez Jana Husa, męczennika na tle religijnym, w wyniku głoszenia nauk niezgodnych z doktryną Kościoła. Choć istnieje wiele rozbieżnych opinii co do husytyzmu, jednoznacznie można uznać, iż działalność Husa nie miała skutków jedynie miejscowych, lokalnych czy nawet regionalnych. Stworzył on bowiem ruch uznawany za pierwszy taki religijno-społeczny (obok ruchu waldensów), niemający podobnych sobie w przeszłości. Rezultat stanowiło dokonanie reformacji w skali międzynarodowej. Pośredni tego wynik to także powstanie protestantyzmu. (R. Gáfrík., *The Image of India in 19th-Century Slovak Literature*, „Porównania” 2017, Nr 2, s. 165).

²³ D. Conversi, *Ernest Gellner i el nacionalisme*, „L’Espill” 2001, Nr 7, s. 47

²⁴ G. Kovtun, *Masaryk & America: Testimony of a Relationship*, Washington 1988, s. 50

²⁵ T. G. Masaryk, *Demokratism v politice*, Praha 1947, s. 20

²⁶ T. G. Masaryk, *Nesnáze demokracie*, Praha 1913, s. 13-14

czy dogodniej położonych. Symbolicznie ujął, że kultura demokratyczna musi być dużo zwinniejsza i żywsza niż dawny reżim. Innym razem określił ją jako zwycięstwo pracy fizycznej i duchowej nad arystokratycznym ideałem niepracowitości i panowania. Ku owocnemu prowadzeniu polityki prawdziwie demokratycznej niezbędne są zaś odwaga, cierpliwość i odpowiedzialność²⁷.

Praktyka polityczna oraz próba realizacji własnej doktryny Masaryka występującego jako prezydent (1918-1935) i najistotniejsza postać na lokalnej scenie politycznej stanowiły dosyć wiarygodny obraz stanowiący połączenie między teorią a rzeczywistością. Należy przyznać, iż w generalnym postrzeganiu z różnych stron świata Czechosłowacja była w okresie po I wojnie światowej uznawana za państwo o relatywnie wysokich, a wręcz wyróżniających, standardach demokratycznych. Zazwyczaj w tym względzie znacznie bardziej doceniano właśnie państwo Masaryka niż pozostałe kraje regionu. Je znowuż niejednokrotnie rozpatrywano jako przynajmniej częściowo autorytarne²⁸.

Bibliografia:

- Bankowicz, M., *Koncepcja demokracji i niepolitycznej polityki Tomasza Garrigue'a Masaryka*, [w:] „Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne”, t. 23, 2015
- Borovička, J., *Masarykovo presidentství*, [w:] *Už víckrát nezazní tak těžce requiem...: Před sedmdesáti lety zemřel T. G. Masaryk*, (red.), Tomeš, J., Praha 2007
- Brisku, A., *Renegotiating the empire, forging the nation(-state): the Bohemian/Czechoslovakian case through the political-economic thought of Thomas G. Masaryk and Karel Kramář, c. 1890–1920s*, [w:] „Nationalities Papers” 2017, t. 45
- Conversi, D., *Ernest Gellner i el nacionalisme*, „L’Espill” 2001, Nr 7
- Eberhardt, P., *Poglądy geopolityczne Tomasza Masaryka*, [w:] „Przegląd Geograficzny” t. 89, 2017, s. 320
- Gáfrik, R., *The Image of India in 19th-Century Slovak Literature*, [w:] „Porównania” 2017, Nr 2
- Gąsiorowski, Z. J., *Dmowski's Overture to Masaryk*, [w:] „The Polish Review” 1974, Nr 1
- Herben, J., *Doživotní president republiky*, Praha 1927

²⁷ K. Krofta, *Masarykova politická demokracie*, Praha 1935, s. 16-18

²⁸ A. Uslu, *Prag Darbesi'nden Prag. Bahari'na: Çekoslovakya'nın yirmi yılı (1948-1968)*, „Devrimci Marksizm”, t. 6-7, 2008, s. 151

- Holec, R., „*Všetci sme Slovania tam od sňaznej Tatry, Rus, Poliak, Ilýr, Čech, to sú naši bratri. (K inštrumentalizácii ideí Slovanstva v 19. a 20. storočí)*, [w:] *Filozofia a slovanské myšlienkové dedičstvo: osobnosti, problémy, inšpirácie I.: Zborník príspevkov z 2. ročníka slovensko-poľskej medzinárodnej vedeckej konferencie rozšírenej o spoluprácu s predstaviteľmi českej filozofie Kongresové centrum SAV v Smoleniciach*, 14. 4. – 16. 4. 2008, (red.), Plašienková, Z., Szotek, B., Toman, M., Bratislava 2008
- Jakimowicz-Pisarska, I., *Życie religijne Czechów, czyli laicyzacja naszych południowych sąsiadów*, [w:] „*Przegląd Religioznawczy*” 2018, Nr 3
- Kovtun, G., *Masaryk & America: Testimony of a Relationship*, Washington 1988
- Kovtun, G., (red.), *The Spirit of Thomas G. Masaryk (1850–1937). An Anthology*, New York 1990
- Krejčí, O., *Geopolitika středoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy*, Praha 2016, s. 203
- Long, J. W., Howard Hopkins, C., *T. G. Masaryk and the Strategy of Czechoslovak Independence: An Interview in Russia on 27 June 1917*, [w:] „*The Slavonic and East European Review*” 1978, Nr 1
- Krofta, K., *Masarykova politická demokracie*, Praha 1935
- Marušiak, J., Halász, I., Gniazdowski, M., *(Dez)integračná sila stredoeurópskeho nacionalizmu: prípad štátov Vyšehradskej skupiny*, Bratislava 2015
- Masaryk, T. G., *Demokratism v politice*, Praha 1947
- Masaryk, T. G., *Nesnáze demokracie*, Praha 1913
- Masaryk, T. G., *Nová Evropa*, Praha 1920
- Masaryk, T. G., *Myšlenky Masarykovy z jeho spisů a řečí*, Brno 1930
- Němec, L., *The Czech Jednota, the Avant-Garde of Modern Clerical Progressivism and Unionism*, [w:] „*Proceedings of the American Philosophical Society*” 1968, Nr 1
- Šrubař, I., *Max Weber a Tomáš Garrigue Masaryk. Dvě diagnózy evropských společností na počátku 20. století*, [w:] „*Sociologický časopis*”, 1998, Nr 4
- Uslu, A., *Prag Darbesi'nden Prag. Bahari'na: Çekoslovakya'nın yirmi yılı (1948-1968)*, [w:] „*Devrimci Marksizm*”, t. 6-7, 2008
- Zavadskij, S., *Život a dílo T.G. Masaryka*, Praha 1935
- Poselství presidenta republiky československé T.G. Masaryka: proslovené k Národnímu shromáždění dne 22. prosince roku 1918 na hradě pražském*, Praha 1931

ABSTRAKT

Artykuł nawiązuje do pojmowania demokracji przez Masaryka i jego awersji do teokratyzmu rozumianego jako system zasad w życiu państwa i społeczeństwa charakterystyczny dla tych o tradycjach teokracji czy monarchii. Masaryk dokonywał także podziału narodów na te z natury mniej lub bardziej demokratyczne. Różnicował w ten sposób możliwości podejmowania współdziałania z nimi przez Republikę Czechosłowacji, której sam był współtwórcą i pierwszym prezydentem przez ponad 17 lat. Własny naród (czeski) klasyfikował jako wybitnie demokratyczny, przeznaczony do wyznaczania warunków i zasad kultury demokratycznej.

e-mail: 297706@uwr.edu.pl